

نقش کشت دوم در اقتصاد خانوار روستایی

صفیه باقری کودکانی*^۱، تیمور آمار^۲، محمد باسط قریشی^۳، عباس زارع چنجهانی^۴

۱- دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت، گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، رشت، ایران

۲- استادیار گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت

۳- استادیار گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی، واحد رشت

۴- کارشناس ارشد مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان شفت

*نویسنده مسئول: صفیه باقری کودکانی، استان گیلان، شهرستان رشت E.mail: Bagheri348@ gmail.com

چکیده

یکی از روشهای ارتقاء بهره وری سطح زیر کشت، کشت دوم است. کشت دوم در استان گیلان اصطلاحاً به محصولانی گفته می شود که در اراضی شالیزاری بعد از برداشت برنج کشت و یا مورد بهره برداری قرار می گیرد. با اجرای کشت دوم کشاورزان در طول سال به طور مستمر اشتغال داشته و با بهره برداری بهینه از زمین، رشد اقتصادی خانوارهای روستایی را فراهم خواهند کرد. مهمترین هدف این تحقیق بررسی استفاده بهینه از شالیزارها در تمام طول سال بود که از روش توصیفی تحلیلی استفاده گردید و روستاهای شهرستان شفت مورد مطالعه قرار گرفت. نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد که تک محصولی بودن درآمد کافی برای هزینه سالیانه خانوار روستایی را فراهم نمی کند. خانوارهای روستایی اراضی کشت دوم را غالباً به صورت خانوادگی اداره می کنند و لازم است این نقش در برنامه ریزی کلان بخش کشاورزی بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: روستا، کشت دوم، اقتصاد روستایی، استان گیلان

مقدمه

کشت دوم یکی از راههایی است که در اقتصاد خانوار روستایی می تواند نقش مؤثری داشته باشد. با ایجاد کشت دوم می توان از زمین استفاده مفید تر و بیشتری برد و بیکاری فصلی را کاهش داد و با ایجاد کار و درآمد بیشتر، روستائیان می توانند از رفاه بیشتری برخوردار باشند و این باعث کاهش مهاجرت روستائیان به شهر می شود. اگر چه این کار نیاز به حمایت های بخش خصوصی و دولتی دارد به طوریکه با ایجاد تسهیلات و تجهیزات و آموزش های لازم، کشاورزان را برای رسیدن به این امر مهم یاری کنند. در این راه ممکن است محدودیت ها و تنگناهایی وجود داشته باشد اما با مطالعه و تحقیقات کاربردی به تدریج می توان آنها را برطرف کرد و در راه توسعه روستا گامهای مؤثرتری برداشت.

متأسفانه غالب اراضی شالیکاری به دلیل شرایط آب و هوایی و مسایل دیگر بیش از یک بار در سال به زیر کشت نمی روند و کشاورزان بعد از برداشت برنج عملاً تا سال بعد با بیکاری فصلی مواجه می شوند. از سوی دیگر سطح مالکیت شالیکاران پایین بوده و این مقدار اراضی کفاف تأمین زندگی کشاورزان زحمتکش را نمی دهد. با توجه به کمی سطح واحدهای بهره برداری، کشاورزی تک محصولی قادر به تأمین زندگی زارعان نیست و باید از حالت تک محصولی خارج و از اراضی مستعد بیش از یک نوبت در سال استفاده شود.

اهدافی که این تحقیق در نظر دارد با تلفیق و تحلیل دستاوردهای علمی و تجربی مرتبط با کشت دوم، محقق سازد عبارتند از: معرفی ناحیه مورد مطالعه در زمینه کشت دوم، بررسی استفاده بهینه از شالیزارها در تمام طول سال، بررسی ایجاد اشتغال در سطح روستاها از طریق کشت دوم.

پرورش راتون، کشت نباتات علوفه‌ای نظیر شبدر برسیم، انواع سبزیجات برگه‌ای و غده‌ای، پاج باقلا، باقلا و کلزا محصولاتی هستند که بعد از برداشت برنج به عنوان محصولات کشت دوم رایج هستند. پرورش راتون (وارویش) برنج فرصت مناسبی برای افزایش تراکم محصول در واحد سطح به ما می‌دهد، چون محصول راتون دوره رشد کوتاه‌تری از محصول اصلی دارد. به علاوه گیاه راتون، برای پرورش به ۵۰ تا ۶۰ درصد نیروی انسانی کمتر از گیاه اصلی نیاز دارد. هیچ‌گونه آماده‌سازی زمین یا کشت و نشاء لازم ندارد و محصول مورد نظر نسبت به گیاه اصلی ۶۰ درصد آب مصرف می‌کند (سنجری و بیدریغ، ۱۳۹۰). شبدر برسیم یکی از با ارزش‌ترین علوفه‌های موجود برای تغذیه دام می‌باشد. مزیت کشت شبدر این است که نیاز به عملیات خاک‌ورزی از قبیل شخم و دیسک نداشته و همچنین نیاز آبی خود را از بارندگی‌های پائیزه تأمین می‌نماید. بنابراین شبدر به‌عنوان یک محصول کم‌هزینه که نیاز به صرف وقت و نیروی چندانی ندارد مطرح می‌شود. در شالیزارها دو یا سه روز و گاهی یک الی دو هفته قبل از برداشت برنج و یا بلافاصله بعد از برداشت برنج بذر پاشی بدون هیچ‌گونه عملیات خاک‌ورزی انجام می‌گیرد (خوش‌گفتار، ۱۳۸۱).

مواد و روش‌ها

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی تحلیلی است که از روش توصیفی برای وضع موجود و از روش تحلیلی برای تجزیه و تحلیل استفاده می‌شود. در گردآوری اطلاعات از دو شیوه کار میدانی و کتابخانه‌ای استفاده شد. جامعه آماری در این تحقیق شامل کلیه روستاهای شهرستان شفت بود. در ابتدا بهره‌برداران کشت دوم شهرستان مشخص گردید و برای تعیین حجم نمونه از جدول استاندارد مورگان استفاده بعمل آمد به‌طوری‌که تعداد ۳۴۸ پرسشنامه برای جامعه مذکور اختصاص داده شد و نتایج تحقیق با استفاده از نرم‌افزار Excel مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج و بحث

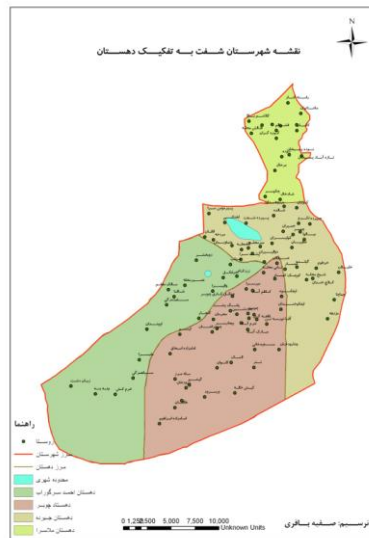
شهرستان شفت در جنوب غربی شهرستان رشت واقع شده و مساحت آن ۵۷۷ کیلومتر مربع است. از نظر توپوگرافی شامل سه قسمت جلگه، کوهپایه و کوهستان می‌باشد. طی پنج سال اخیر میانگین درجه حرارت سالانه این شهرستان ۱۶/۹ درجه سانتی‌گراد و میزان متوسط بارندگی سالانه در بخش جلگه‌ای حدود ۱۱۵۰ میلی‌متر گزارش شده است. از نظر محصولات زراعی برنج با سطح زیر کشت ۱۴۳۳۰ هکتار حدود ۹۷ درصد اراضی زراعی شهرستان را شامل می‌شود و محور اقتصادی خانوارها بر پایه محصولات کشاورزی است.

در سال ۱۳۸۹ تقریباً ۲۶ درصد از شالیزارهای شهرستان به کشت دوم اختصاص داشت و بیشترین سطح آن متعلق به پرورش راتون بود. پرورش راتون یکی از شاخص‌های کشت دوم شهرستان شفت است و پس از آن به ترتیب به کشت سبزیجات برگه‌ای، سبزیجات غده‌ای و شبدر اختصاص دارد. بر حسب موقعیت جغرافیایی و شرایط توپوگرافی در هر منطقه محصول خاصی از کشت دوم رونق بیشتری دارد. سطح کشت دوم در شهرستان شفت طی سال‌های ۱۳۷۷ تا ۱۳۸۹ سیر صعودی داشته و این روند رشد نشان‌دهنده‌ی گرایش بیشتر مردم به کشت دوم است، خصوصاً از سال ۱۳۸۶ به بعد توسعه کشت دوم بیشتر تحت حمایت ادارات ذیربط قرار گرفته و نسبت به سال‌های قبل، تغییر قابل توجهی داشته است.

بر اساس نتایج پرسشنامه اراضی زیر کشت برنج ۵۹/۴ درصد پاسخگویان کمتر از یک هکتار، ۳۳/۱ درصد ۱ تا ۲ هکتار و ۷/۵ درصد بالای ۲ هکتار عنوان شد. سطح مالکیت پایین و تک محصولی بودن درآمد کافی برای هزینه سالیانه خانوار روستایی را فراهم نمی‌کند. رایج‌ترین وضعیت مالکیت اراضی در بین پاسخگویان، کشاورزی روی ملک شخصی عنوان کردند، به‌طوری‌که ۷۹/۳

۱۱ و ۱۲ اسفندماه ۱۳۹۰ دانشگاه آزاد اسلامی خوراسگان دانشکده کشاورزی

درصد نمونه های کل تحقیق را شامل شد. ۶/۶ درصد پاسخگویان نیز روی ملک دیگری و ۱۴/۱ درصد هم بصورت تلفیقی روی ملک شخصی و دیگری فعالیت کشاورزی می کردند. بنابراین غالباً اراضی در طول سال در اختیار کشاورزان است و امکان برنامه ریزی در زمینه توسعه کشت دوم برای دست اندرکاران بخش کشاورزی وجود دارد.

نقشه GIS شهرستان شفت به تفکیک دهستان

اراضی زیر کشت دوم ۷۴/۹ درصد پاسخگویان کمتر از یک هکتار، ۲۱/۶ درصد ۱ تا ۲ هکتار و ۳/۵ درصد بالای ۲ هکتار عنوان شد. خانوارهای روستایی اراضی کشت دوم را بیشتر به صورت خانوادگی اداره می کنند و لازم است این نقش در برنامه ریزی کلان بخش کشاورزی بیشتر مورد توجه قرار گیرد. در بین سرپرستان خانوارهای پاسخگو ۹۶/۸ درصد عنوان کردند که راساً در مزرعه کار می کنند. ۸۹/۴ درصد از پاسخگویان اظهار داشتند زنان آنان در مزرعه کار می کنند. زنانی که در مزرعه کار نمی کنند، یا به اموری مستقل از کشاورزی (همانند کارمندی) اشتغال داشتند و یا اینکه دچار از کار افتادگی شده بودند. در زمینه کار فرزندان در مزرعه ۷۷/۳ درصد پاسخگویان بیان نمودند که فرزندان آنها کار می کنند. بنابراین هر عاملی که زمینه اشتغال این افراد بعد از برداشت برنج را فراهم سازد در اقتصاد خانوار روستایی تأثیر قابل توجهی خواهد داشت.

نتیجه گیری کلی

نیروی انسانی با اشتغال خود در بخش کشاورزی موجب شده تا تولید بسیاری از محصولات این بخش صورت پذیرد. اصل مهم در کاربرد نیروی انسانی آن است که در سراسر سال به طور کامل و مولد به کار گرفته شود. با توجه به اینکه محصولات کشت دوم در زمان های از سال زراعی صورت می پذیرد که نیروی کار در بیشترین حد خود قرار دارد و به نوعی بیکاری فصلی وجود دارد، این محصولات می توانند این بیکاری را پوشش داده و منجر به افزایش درآمد و رفاه اجتماعی شاغلین بخش کشاورزی شود. ارزیابی شیوه تولید نشان داد که سرپرست خانوار، زن و فرزندان در مزرعه کار می کنند و این امر باعث می شود سرپرست خانوار هزینه ای را بابت کارگر ندهد و این می تواند در کاهش هزینه های خانوار مؤثر باشد و هرچه هزینه خانوار کمتر باشد با فروش محصولات کشت دوم درآمد بیشتری عاید خانوار روستایی می شود. در نتیجه با ارتقاء سطح بهره وری اراضی زمینه اشتغال خانوار روستایی در طول سال فراهم شده و اشتغال این افراد می تواند در اقتصاد خانوار روستایی تأثیر گذار باشد.

فهرست منابع

- ۱ -خوش گفتار، براتعلی، ۱۳۸۱. شبدر برسیم. انتشارات وارسته، ص ۷۶-۳۴.
- ۲ -سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان گیلان، ۱۳۸۷. سالنامه آماری استان گیلان.
- ۳ -سنجری، سید محسن و بیدریغ، سیروس. ۱۳۹۰. مجله زیتون، سال ۳۱، شماره ۲۱۶، ص ۹.
- ۴ -مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان شفت، ۱۳۸۵. سیمای کشاورزی شهرستان شفت. نشریه ترویجی. ۹ صفحه

The role of second cultivation in economic rural families

Safieh Bagherikodakani*, Teimor Amar, Mohammad Baset Ghoreishi, Abbas Zarechenijani

* Corresponding Author: Safieh Bagherikodakani, E.mail: [Bagheri348@ gmail.com](mailto:Bagheri348@gmail.com)

Abstract

One of the methods is second cultivation for Improve productivity surface cultivation. Second cultivation in Guilan province, the so-called crops in the paddy fields after rice harvest will be cultivated and exploited. Farmers with the second cultivation have been employed continuously during the year and with the optimal utilization from land economic growth rural families will provide. The main objective of this research was check the optimum use of paddy fields In all the years The description of the analytical method was used in villages of Shaft township . The study The results of this study showed being a single product sufficient income to pay the annual rural families does not provide. Rural families in the second cultivation land often run as family. The role of agriculture in the overall planning and the need to be considered further.

Key words: Village, second cultivation, economic rural, Guilan province